

מעשרה טפחים, והחזקה בהם הבהמה, חייב לשלם על הנזק, **מאי**
לאו ממשא למעלה קא חשיב – האם אין כוונת המשנה שהיו
פחותין מעשרה, דהיינו מעומק הטפח הראשון, שהוא עומק מועט,
ועד למעלה מזה כל שפחות מעשרה חייב, **והכי קאמר**, שאם היה
הבור עמוק **ממשא ועד עשרה טפחים**, מיתה ל**כא** – אין הבור ראוי
להמית אך **נזקין איכא** – ראוי הוא להזיק, **אלמא** – ממה שהחייב
אפילו על בור טפח, מוכח שלנזקין חייב לשלם אפילו אם נזוק
בכל דהו, **ושמע מינה שאין אומדן לנזקין**, אלא חייב אפילו אם היה
החפץ המזיק קטן ביותר.
דוחה הגמרא: **לא** כך כוונת המשנה, להחשיב את עומק הבור
שמחייב בנזקים ולא במיתה, ממטה למעלה, דהיינו מטפח ועד
פחות מעשרה טפחים, אלא **ממשא למטה קא חשיב** – כוונת
המשנה היא להחשיב את עומק הבור לנזקים רק מלמעלה, דהיינו
מפחות מעשרה טפחים ולמטה, **והכי קאמר**, שאם הבור עמוק
עשרה טפחים, מיתה איכא – שייכת מיתה בבהמה הנופלת לתוכו,
אבל אם היה עמוק פחות **ממשא טפחים פורתא** – רק במקצת,
נזקין איכא, אבל מיתה ל**כא**, **ולעולם איכא לה**, שיש אומדן לנזקין,
וכל מידי ומידי – ובכל דבר ודבר שהזיק, כי חייב דמיטלקה ביה
בעיני – צריך לאמוד כמה היא יכולה להזיק, ולפי אומדן זה צריך
המזיק לשלם.
מביאה הגמרא לפשוט את הספק ממקום אחר: **תא שמע**, שנינו
בברייתא (קידושין דף) **אם הובא לאדם על עינו וסמא** – נהיה
עיר, או הכהו על אזנו וחירשו, **עבד כנעני יוצא בקן לחירות**, משום
שעבד יוצא לחירות בנטילת אחד מעשרים וארבעה ראשי
אברים. אבל אם הכה רק בכותל **כנגד עינו ואינו רואה** מחמת
עוצם המכה, או הכה בכותל **כנגד אזנו ואינו שומע**, אין העבד יוצא
בקן לחירות. ומבררת הגמרא, **מאי טעמא** אינו יוצא לחירות
כשהכההא היתה בכותל, האם **לאו משום דבעיני אומדנא** אם
המכה יכולה לסמא את עינו או לחרש את אזנו, ואומדים אנו
שאין המכה ראויה לכך, אלא מולו גרם לו שיסתמא או יתתרש,
ושמע מינה יש אומדנא לנזקין, דוחה הגמרא: **לא**, הטעם כשהכה
בכותל כנגדו שאינו יוצא לחירות, אינו משום שצריך לאמוד את
המכה, אלא **משום דאמרין**, הוא **דאבעיית נפשיה** – העבד הפחיד
את עצמו, שנתן ליבו לפחד מקול המכה ששמע פתאום, ולפיכך
אינו יוצא לחירות, שאין זה מעשה של האדון. **בדתינא בברייתא**,
המבעיית את חבירו, כפי שתבאר הברייתא להלן, **פסור מדיני אדם**,
שאין דיניי בית הדין יכולים לחייבו כזה, **וחייב מדיני שמים**, שלא
יצא דיובת דיני שמים עד שישלם, **כיצד האופן שבו שייך דין**
זה, כגון שקבע בפיו **באנו של האדם וחרשו**, **פסור מדיני אדם**,
כיון שלא עשה בו מעשה בגופו, אך בדיני שמים חייב כיון שמכל
מקום נתכוין להזיקו. אבל אם **אחיו ותקע באזנו וחרשו**, חייב
לשלם אף מדיני אדם, מכיון שעשה בו מעשה בגופו, נחשב הנזק
מעשה של המזיק, ומבואר מברייתא זו, שכשלא עשה מעשה
בגופו של הנזוק, אין נחשב כמי שעשה הוא את הנזק.
הגמרא מביאה לפשוט ממקום אחר: **תא שמע**, שנינו בברייתא,
בכל המשהה הדברים שצריך המזיק לתת לנזק, שהם דמי הנזק,
הצער, הריפוי, השבת והבושת, **אומדן אותו כמה הוא צריך לקבל**
מהם **ונותנין לו מיד**, ואף את דמי הריפוי ודמי השבת נותנים לו
מיד, וכפי כל מה שצריך עד שיתרפא, דהיינו שאומדים כמה זמן
ראוי להיות חולה, ומה הן הוצאות הרפואה וכמה יבטל ממלאכתו
מחמת הכאה זו. **אמרוהו לכמה ימים**, ולבסוף היה **מתנונה וחולף** –
נחלה יותר, ונתברר שצריך יותר דמי ריפוי ממה שאמדוהו, **אין**
נותנין לו **אלא כמו שאמדוהו**, משום שנתקן מחמתו זו שיאמדוהו
בתחילה כמה צריך לרפואתו עד שיתרפא, היא לטובת המזיק,
ולכן אף אם צריך לבסוף ליותר מכך אינו צריך המזיק להוסיף
יותר. ואם **אמדוהו לזמן מרובה**, ולבסוף **הכריא בזמן מועט יותר**,
אף שצורך דמי ריפוי הוא פחות ממה שאמדוהו, **נותנין לו כל מה**

אלמא – מבואר מדבריו, דבעיני – שצריך אומדנא דכי דינא בכדי
לאמוד אם הדבר המזיק יכול לעשות חבלה זו, אף בנזקים ולא רק
במיתה. **והא** – ושור מועד זה שהמית והזיק, שאף אותו צריך
לאמוד, כיון דכבר דנו אותו על שהמית, ונזק דינא לקטלא –
למיתתו, **לא משהינן ליה** הדיינים את עשיית גזר דינו, כדי שיוכלו
לאומדנא דכי דינא, **לא מעינין לדיניה** – ולא מעינים את דינו, ולכן
אם כבר דנוהו למיתה, נסקל מיד ושוב אין דנים על מה שהזיק.
ממשיך רבא בדבריו, **ואמאי לאו** – ולאחר שאמדו כן אמרתי
להם אני, **שאפילו תיקא שברייא** זו בשיטת רבי **עקיבא**, שאין
צריך לאמוד את הדבר המזיק, מכל מקום לא יקשה, מדוע כשדנו
את השור בדיני נפשות, אין חוזרים ודנים אותו דיני ממונות, משום
ד**קאמא עקיבין**, כגון שקבר בעל השור לאחר שדנו את שורו
בדיני נפשות, ואי אפשר עתה לדונו על שהזיק שורו, כיון שאין
מחייבים את האדם שלא בפניו (עירובין פא).
מקשה הגמרא: **אי קרה בעל השור**, הרי גם כי **לא דנוהו לשור**
בדיני נפשות, יקשה על המבואר בברייתא שדנים אותו דיני
ממונות תחילה, **חייב דינינא ליה** – כיצד דנים אותו בדיני ממונות
כלא בעלים לחייבו שלא בפניו. מתרצת הגמרא: מדובר דקבל
פתי – שקבלו בית דין את העדים בפני בעל השור על נגחות
שורו שהמית והזיק, וקרה, שיוכלים מעתה לחייבו ממון, אך אם
כבר דנוהו דיני נפשות קודם, אין לדונו על הממונות, שכיון שברר
אין מדיכן לשלם. אך מיד מקשה הגמרא: **אי כשלא דנוהו דיני**
נפשות, סוף סוף הלא ברח ומהיקא **משלם לניזק** על נזקו. מתרצת
הגמרא: משלמים לו **מרידא** – מתרצת השור, בכך שמשכירים
אותו לחרישה, ודמי השכירות יתנו לניזק, ואחר כך ידונוהו בדיני
נפשות ויסקלוהו. אבל אם כבר קדמו ודנוהו להסקל, לא משהים
גזר הדין בכדי לדון אותו דיני ממונות כלל.
מקשה הגמרא: **אי קרי** – אם מדובר שברר בעל השור לאחר
שקבלו את העדים, אם כן אף בבור תם, **דינינא ממונות**
ברייא על מה שנגח את השור, ונשתלם מרידא – מדמי שכירות
השור לחרישה, וקרה – ואחר כך **דינינא דיני נפשות** על מה
שהמית אדם, ונסקלנו. ומדוע אמרה הברייתא, שאין דנים את
השור התם שהמית והזיק בדיני ממונות כלל. מתרצת הגמרא:
אמר רב מרי קרי (בנו) **דריב קהנא**, זאת אומרת – מבואר מדברי
הברייתא שלא אמרה כך, **דידיא עליה דקרה הוא** – ששכירות
לחרישה אינה נחשבת כתשלום הבא מגוף השור עצמו, אלא
כעליות בעל השור וכשאר נכסיו. וכיון ששור תם אין בעליו
משלם אלא מגופו של השור, לכן אין משלם על ידי דמי שכירות
השור.
מסתפקת הגמרא: **איבעיא להו**, **יש אומדן לנזקין** – האם צריך
לאמוד את המזיק כדי לידע אם אכן ראוי הוא להזיק, בכדי
לחייבו, או **אין אומדן לנזקין**, מבארת הגמרא את הספק, **מי אמרין**
שדווקא לקטלא – בדבר שהרג אדם הוא **דאמרין**, דבהכי נפקא –
שבמעשה פלוני יוצאת הנפשה, שראוי הוא להרוג, אבל **בהכי לא**
נפקא נפשה ואין הוא ראוי להרוג, **אבל לנזקין** אין אומדים, כיון
שאפילו בחפץ כל דהו שהזיק, משלם כפי שהזיק לבסוף, כיון
שלפעמים אפילו חפץ כלשהו יכול להזיק כך, או **דלמא לא שניא**
דין נזקים מדין ההריגה, ואף חפץ שהזיק צריך לאמוד.
הגמרא מביאה משנה כדי לפשוט את הספק: **תא שמע**, שנינו
במשנה (לעיל נ), שעל כל סוגי חפירות שאדם חפר ונזוק בו,
חייב. ומה שכתבה התורה (שמות כא לג) דווקא 'בור', כדי ללמוד
ממנו, מה בור האמור בתורה, מדובר כשיש בו **כדי להמית**, שהוא
עמוק עשרה טפחים, **אף כל שאר סוגי הבורות שחפר**, חייב דווקא
כשיש בו כדי להמית, שעמוק הוא עשרה טפחים, אבל אם היו
פחותין **ממשא טפחים**, **ונפל לתוכו שור או חמור ומת**, **פסור**. ואם
הזיק בו, חייב, כיון שאף אם אינו ראוי להמית, ראוי הוא להזיק.
ומבררת הגמרא מה כוונת המשנה שאם היו הבורות פחותים

תשלום מועט יותר. או דלמא, לחומרא קאמר, דאיכא - יש
מתבייש עשיר, דבעי למיתב ליה טפי - שצריך המבייש לתת לו
בדמי בושתו תשלום מרובה יותר.
פושטת הגמרא את הספק: תא שמע, מדקאמר רבי עקיבא בהמשך
דברי המשנה, שאין סכום דמי הבושת תלוי לפי כבודו של
המתבייש, אלא אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני
חורין - עשירים ומכובדים שצריך מנכסיהם, ועדיין מחזיקים
במעמדם, משום שאף הם בני אברהם יצחק ויעקב. ואף שבדבריו
בא לחלוק להחמיר להשוות עניים כעשירים, מכל מקום לא חייב
את הפורע ראש האשה כי אם בארבע מאות וזו כשיעורו של תנא
קמא, שמע מינה שתנא קמא שאמר שהכל תלוי לפי כבודו של
המתבייש, לקולא קאמר, שאם היה המתבייש עני נותן לו פחות
מסכום זה, ועל כך חלק רבי עקיבא ואמר שאף לעני ונתנים סכום
זה. מסיימת הגמרא, שמע מינה - אכן מוכח מהמשנה שתנא קמא
נתכון להקל על המבייש, שאם היה המתבייש עני נותן לו שיעור
מועט יותר כפי כבודו.
שנינו במשנה, ומעשה באחד שפרע ראש האשה [ובו] בשוק, באת
לפני רבי עקיבא, וחייבו לתת לה ארבע מאות וזו, אמר לו רבי תן
לי זמן, ונתן לו זמן: מקשה הגמרא: ומי יהבינן - וכי נותנים זמן
למבייש עד שישלם את דמי הבושת, והאמר רבי חנינא, אין נותנין
זמן לתשלומי התקלות, אלא מי שנתחייב בהם צריך ליתן אותם
מיד. מתרצת הגמרא: כי - אימתי לא יהבינן ליה זמן עד שישלם,
דווקא לתשלומי הנזק הבאים משום תקלה, דתפריה ממונא -
שבכל אלו הפסידו ממון, ואינו רשאי להשהות אצלו את הממון
שהפסידו, אכל לתשלומי הבושת, דבמה שביישו לא תפריה ממונא
- לא הפסידו ממון, יהבינן - נותנים לו זמן עד שישלם.
שנינו במשנה, שמרה עומדת על פתח חצירה וכו', החובל בעצמו
אף על פי שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים: מקשה
הגמרא: והתניא בברייתא, אמר לו רבי עקיבא לאותו אדם, גללת
במים אדירים, כלומר יגעת כצולל במים אדירים, כדי לפטור את
עצמך מדמי בושתה של אשה זו, והעלית חרס בידך, כלומר לא
העלית בידך כלום, כמעלה שברי חרס, שאינם ראויים לכלום,
כיון שאדם רשאי להחל בעצמו, ולכן אף אשה זו יכולה לבייש את
עצמה, ומכל מקום אתה שביישת אותה, חייב הנך לשלם. ודברי
הברייתא שאדם רשאי לחבל בעצמו, סותרים לדברי המשנה
שאינו רשאי לחבל בעצמו, אלא שפטור על כך. מתרצת הגמרא:
אמר רבא, לא קשיא, כגון במשנתנו מדובר בתקלה, שאין אדם
רשאי להזיק לעצמו, וכפי שיבואר להלן (ע"ב). וכגון בברייתא
מדובר בגבושת, שאדם רשאי לבייש את עצמו, כיון שאינו מזיק
לעצמו בכך.
מקשה הגמרא: והא אף בפתניתין מדובר בגבושת הוא, שהרי דין
זה מובא מיד לאחר המעשה באחד שבייש אשה,

שצמדהו, שמשמים ריחמו עליו והבריאו אותו בזמן מועט יותר.
שמע מינה - מוכח מברייתא זו, שיש אמר לנזקין, וכשם שצריך
לאמוד כמה צריך לקבל בדמי נזק, כך גם צריך לאמוד את הדבר
הנזק. דוחה הגמרא: למימר גברא - לאמוד את האדם בטה
ליקצר מינה מכה - כמה הוא חלול מחמת מכה זו, ופמה
לא מקצר - אינו צריך לחלול מחמתה, לא קא מבקי לך, דודאי
אמרין, וכפי שמבואר בברייתא, אלא כי קא מפגיץ לך, למימר
הפגיץ - את החפץ שהזיק, אי עבדי האי נזקא - אם אכן ראוי הוא
להזיק נזק זה או לא, וענין זה לא נתבאר בברייתא, ואם כך יש
לשאל, מאי - מה הדין בספק זה.
פושטת הגמרא את הספק: תא שמע, שנינו לעיל בברייתא (צ):
כתוב בפסוק (שמות כא יח) והכה איש את רעהו באבן או באגרף,
שמעון התימן אומר, יש ללמוד מפסוק זה, מה אנרוף מיוחד שמשסור
לעדה - דייני בית הדין ולעדים כדי לאומדו אם ראוי הוא לחבלה
זו, אף כל דבר שהזיק צריך להיות מיוחד בכך שמשסור לעדה ולעדים
לאומדו, אבל אם אין יכולים להביאו לבית דין כדי לאומדו, פטור
המזיק מלשלם. שמע מינה יש אמר לנזקין, מסיימת הגמרא, שמע
מינה - אכן מוכח מכאן שיש לאמוד הדבר המזיק.
אמר רב - שנינו בברייתא לעיל, אמדוהו לניזק לכדי צורך ריפוי
ימים רבים, והברא בזמן מועט יותר, נותנין לו כל מה שצמדהו.
מבאר הגמרא שתנא זה מסייע ליה לרבא שאמר דין דומה לגבי
דמי השבת, דאמר רבא, האי מאן דאמדוהו לבולי יומא - נזק
שאמדוהו שלא יוכל לעבוד כל היום מחמת שהכחו המזיק, וצריך
לתת לו שכרו של כל היום, ולבסוף אתפח לפלגא דיומא - נתפא
כבר בחצי היום, וקא עבדי עבדותא - ויכול הוא כבר לעבוד
בעבודתו, מכל מקום יהבינן ליה דבולי יומא - נותנים לו את שכר
עבודתו של כל היום, שכן אמדוהו, אלא שמן שמיא הוא דרממי
עליה ורפאוהו באמצע היום.
שנינו במשנה, רקק והגיע בו הרוק והעביר בו, נותן לו ארבע מאות
זו: אמר רב פפא, לא שנו במשנה שמשלם הרוק ארבע מאות
זו, אלא אם כן הגיע הרוק בו - בגופו של האדם, אכל אם הגיע
רק בגדרו, לא. מקשה הגמרא: אף אם הגיע הרוק לבגדו, מדוע
פטור, וניתוי כי - שיתחייב כאילו בייש אותו בדרים. מתרצת
הגמרא: אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין, זאת אומרת -
מוכח מדברי המשנה כפי שיבארה רב פפא, שאם ביישו בדרים
ולא עשה מעשה המביישו, פטור מכלום.
שנינו במשנה, זה הכלל הכל לפי כבודו [ובו]: הגמרא מסתפקת
מה נתכון התנא בדבריו: איפגיץ לך, הנה קמא שאמר שסכום
דמי הבושת תלוי לפי כבודו של המתבייש, האם לקולא על
המבייש קאמר וכפי שיתבאר להלן, או שמא לחומרא על המבייש
קאמר. מבארת הגמרא את הספק, לקולא קאמר, להתשלום
האמור במשנה הוא באדם מכובד, אבל איכא - יש מתבייש עני,
דלא בעי למשקל בולי האי - שאינו צריך לקבל בדמי בושתו אלא

אגרות קודש

בי"ה, י"ב אלול, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בשאלתו השני אודות העתקה ... ע"פ בקשתה של זוגי תחי'.

צדק בהטענה שקשה לעקור מקום דירתו ממקום שדר בו כחמשים שנה, ובפרט שענין פרנסתו
שם, ובית מסחרו שם, אלא שכיון שהוזהרנו ביחוד על אונאת האשה (ראה בשו"ע רבנו הזקן הלכות
אונאה בסופם) כי רכות בטבע וכו', יש לפייס דעתה של זוגתו תחי' של הנ"ל בענינים אחרים, ולא
להסתפק בשכנוע ע"י טענות שכליות של המוח בלבד.

ברכה לבשו"ט ולכוח"ט.

אֲרֻכָּה.

מבארת הגמרא: אֵלָּא התנא שסבר שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, הֲאִי תַנָּא הוּא, דְּתַנֵּינָא, אֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַקָּפֶר בְּרַבִּי ו-הגורלו, מַה תִּלְמִיד לִמֵּר הפסוק שנאמר בקרבנות נזיר טמא (במדבר ו יא), 'וְכִפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר הָמָא עַל הַנֶּפֶשׁ', שמשמע שחטא הנזיר בנפש אדם, וקשה, וְכִי בְּאִזְוָה נֶפֶשׁ הָמָא נִזְיֵר זֶה, אֵלָּא חטא בכך שצִיעֵר את עַצְמוֹ מִן הַיָּיִן במה שקיבל עליו נזירות, וְאִם כֵּךְ הֲלֹא דְקָרִים קָל וְחֹמֶר, וְכֵּה זֶה הַנִּזְיֵר שְׁלֹא צִיעֵר עַצְמוֹ אֵלָּא מִן הַיָּיִן, נִקְרָא חֻטְא, הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּל דְּכָר, שיושב בתענית שאין בה צורך, עַל אַחַת כְּפֹה וְכַפֹּה שנקרא חוטא. ומכאן למדנו שאסור לאדם לחבול בעצמו.

שנינו במשנה, הַקּוֹצֵץ נִמְעִיעֻתָיו [וכו'] אף על פי שאינו רשאי פטור, אחרים חייבין: תַּנֵּי דְכָה בַר בַּר חֲנָה קָמִיה דְּרַב – לפני רב, טען אדם לחבירו שזִיִּר הִרְגָתוֹ, נִמְעִיעֻתִי קִצְצָתוֹ, וחבירו השיב לו, אַתָּה אֲמַרְתָּ לִּי דְהוֹרְגִי, אַתָּה אֲמַרְתָּ לִּי לְקוֹצֵץ, נאמן הנתבע בדבריו ופְטוּר. אֲמַר לִיה רב לרבה בר בר חנה, אִם בֵּן שֶׁהִתְנַבֵּעַ נֶאֱמַן בִּטְעָנָה זֶה, לֹא שֶׁבָקַת חַיִּי לְבִרְיִיתָא – לא תניח לבני אדם לחיות, שכל אחד שישחית חפץ, יטען שהבעלים אמרו לו לעשות כן, וכי קָל בְּמִינֵיהּ – האם יש נאמנות על כך, הלא יש לנו ללכת אחר אומדן בני אדם, שאין אדם אומר לחבירו לעשות כן.

אֲמַר לִיה רבֵּה בַר בַּר חֲנָה לרב, אִיִּסְמִינָה – האם צריך אני להסיר ברייתא זו מגירסתו. אֲמַר לִיה רב, לֹא, אלא תִתְרַם מִתְּנִיתָךְ – תפירא ברייתא זו, בְּשׁוּר הַקּוֹצֵץ לְהִרְגָתוֹ, כגון שהטית ודונוה להסקל, וְכֵּה הַקּוֹצֵץ לְקִצְצָתוֹ, כגון שנטעוהו לעבודה זרה, או שהיה נוטה לרשות הרבים, וירא בעל האילן שיפול על אדם ויהרגוהו, ומכיון שעומד הסור להריגה והאילן להיקצץ, נאמן לטעון שהבעלים אמרו לו לעשות כן.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, מֵאֵי קָא מַעֲיֵן לִיה – מה תובע אותו הבעלים על שהרג או קצץ, הרי הם עומדים לכך. מתרצת הגמרא: דְּאֲמַר לִיה הבעלים, אֲנִי בְּעִינָא לְמֵיעֵבַד הָא מַצּוֹה – אני רציתי לעשות מצוה זו, ותשלם לי על שהפסדתני מקיום המצוה. דְּתַנֵּינָא בברייתא (חולין פז), כתוב בפסוק בענין שחיטת חיה או עוף (ויקרא יז יג), וְשִׁפְשֵׁף אֶת דָּמּוֹ וְכִסְהוּ בַּעֲפָר, ומכך שסמך הפסוק מצות השחיטה (שפיכת הדם) למצות כיסוי הדם, למידים שמי שִׁפְשֵׁף את הדם, השוחט, הוא גם יִכְסֶּה בעפר. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שִׁשְׁחַט חיה או עוף, וְכֵּה תִכְרִיז וְכִסֶּה את הדם, וְחֵיבִי רַבִּי נִמְלִילֵא את המכסה שחטף המצוה, לִיתֵּן לוֹ עֲשֶׂה וְהוֹכִיב בשכר המצוה.

הגמרא דנה בשיעור ואופיו איסור קציצת אילנות בארץ ישראל: אֲמַר רב, דִּיקְלָא דְמַעֲנָן קָבֵא – כל עץ דקל שמוציא פירות בשיעור קב, אִסוּר לְמַקְצִיצָהּ. מקשה הגמרא: מִיִּתְיָב, שנינו במשנה (שביעית פ"ד מ"ג), כְּפֹה יֵהָא עֵץ הָיִית, וְלֹא יִקְצֹצוּ, רִבְעָה הֵקב, דהיינו לוג. הרי שאף בשיעור מועט מקב אסור לקצוץ את האילן.

מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי – שונה עץ יִתִּים, דְּחִישִׁיבִי, שאף שיעור מועט, כרובע קב, חשוב הוא ואסור לקרצוץ.

מביאה הגמרא חומר האיסור לקצוץ אילני מאכל: אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא, לֹא שָׂבִיב – לא מת שִׁבְחָת בְּרִי, אֵלָּא משום דְּקֵץ תַּאֲרִיתָא בְּלֹא זִמְנָה – שקצץ אילן של תאנה קודם שיישב והגיע זמנו להקצץ. אֲמַר רַבִּינָא, וְאִם הָיָה הָאֵילָן מְעוֹלָה בְּדָמִים, שדמיו יקרים לבנין יותר משווי הפירות, מוֹחֵר לְקַרְצָא לְצוּרֵךְ הַבֵּינִי, מפני שאין זו השחתה. תַּנֵּינָא נְמִי הָכִי, כתוב בפסוק, רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעַ בִּי לֹא עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֲתוּ תִשְׁחִית וגו', ולכאורה די אם היה כתוב 'רק אשר לא הוא מאכל', שאינך צריך למאכלו. אלא יש לדרוש כך, 'רַק עֵץ אֲשֶׁר תִּדְעַ' זֶה אֵילָן מֵאֲכָל, כלומר, שאם אינך יודע על אילן סרק הקרוב למצור, אלא רק אילן מאכל זה, יכול אתה לקחתו, בִּי לֹא עֵץ מֵאֲכָל הוּא' זֶה אֵילָן בְּרָךְ, שתמיד ניתן להשתמש בו. ואם יקשה על דרשה זו, וְכִי מֵאֲחָר שְׁפּוֹפּוֹ של הפסוק לְרִבּוֹת כָּל דְּכָר, שאף אילן מאכל יכול לקחתו, אם כן מַה תִּלְמִיד לִמֵּר 'בִּי לֹא עֵץ מֵאֲכָל' שמשמעו אילן סרק דווקא. יש לתרץ, שְׁבֹא לְהַקְדִּים אֵילָן בְּרָךְ לְאֵילָן מֵאֲכָל, שאם יש אילן סרק קרוב למצור, עליו להשתמש דווקא בו ולא באילן המאכל.

וְקָרְנִי במשנה שהחובל בְּעַצְמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאֵינִי רְשָׁאי לעשות כן, מכל מקום פְּטוּר, הרי שאף לענין בושת אין אדם רשאי לחבול ולבייש עצמו. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר לִיה רבי עקיבא לאותו אדם, לֹא מִכְּעִיבָא לענין בּוֹשֶׁת, שאין אתה נפטר במה שביישה עצמה, משום דְּאָדָם רְשָׁאי לְכַיֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ, ואינו פטור כשביישהו אחרים, אֵלָּא אֲפִילוּ בְּחִבְלָה מִמֶּשׁ, דְּאֵין אָדָם רְשָׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, והיה אפשר לומר שכיון שאינו מקפיד לחבול בעצמו, הרי הוא כמקולקל לענין זה, ואף לא יתחייבו אחרים שחבלו בו, מכל מקום אין הדין כך, אלא אַחֲרִים שֶׁחִבְלוּ בּוֹ יִחַיִּיבִין.

מקשה הגמרא: וְכִי הָדִין שֶׁאֵין אָדָם רְשָׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, וְהַתַּנָּי בברייתא (שבועות כז), יָכוֹל אִם נִשְׁבַּע אדם לְהַרְעַ בְּעַצְמוֹ וְלֹא תַרַע, יֵהָא פְטוּר מִקֶּרֶבֶן אֵף שֶׁעָבַר עַל שְׁבוּעָתוֹ, תִּלְמִיד לִמֵּר – מלמדנו הפסוק (ויקרא ה ד) 'אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשְׁבַּע לְבִטָּא בְּשִׁפְתַּיִם לְהַרְעַ אוֹ לְהִיטִיב', מַה הַתְּכָה – כשדִּיבְרָה התורה בנשבע להיטיב לעצמו, הכוונה רק לדבר הרשות, שהרי לבטל מצוה אין זו הטבה, אֵף הַרְעָה, באדם שנשבע להרע לעצמו, אף הוא רק בדבר הרשות, וממילא אֲבִיא לחייב אף את הנשבע לְהַרְעַ בְּעַצְמוֹ, ועבר על שבועתו וְלֹא תַרַע. מבינה הגמרא, שנשבע להרע היינו לחבול בעצמו, ועל זה אמרה שהיא רשות, ואם כן מבואר שאדם רשאי לחבול בעצמו, ואין רבי עקיבא חולק על כך. מתרצת הגמרא: אֲמַר שְׁמוּאֵל, המבואר בברייתא שאדם רשאי להרע לעצמו, הוא בְּנִשְׁבָּא ואמר אֲשַׁב בְּתַעֲנִית, אבל לחבול בעצמו אינו רשאי.

בשאלת הגמרא: דְּבִרְיָתָה גַּבִּי תַרַעַת אַחֲרִים – המבואר בדמיון הברייתא שהנשבע להרע לאחרים ולא הרע פטור, צריך לומר שהוא באותו אופן של הרעה לעצמו, ואם כך לפי שמואל הרי זה בנשבע לְהִשְׁכִּים בְּתַעֲנִית, וקשה, וכי אַחֲרִים מִי מוֹתִיב לְהוֹ בְּתַעֲנִיתָא – האם יכול הוא להושיב אחרים בתענית. משיבה הגמרא: אֵין – אכן בידו הדבר, דְּמַהֲרֵךְ לְהוֹ בְּאִנְדְּרוּנָא – שסוגר בחדר, ללא דבר מאכל.

מקשה הגמרא: וְהַתַּנָּי, אִיזוּהוּ תַרַעַת אַחֲרִים, כגון שנשבע אִכָּה פְלוֹנִי וְאִפְעָע אֶת מוֹחִו, שזו חבלה ממש, ואם כן אף בנשבע להרע לעצמו שהשבועה חלה הכוונה לחבלה ממש, ומבואר אם כן שאדם רשאי לחבול בעצמו. מתרצת הגמרא: אֵלָּא הַנִּידוֹן האם אדם רשאי לחבול בעצמו, מחלוקת תַּנָּיִי היא מה דעת רבי עקיבא, דְּאֵיבָא לְמֵאֵן דְּאֲמַר אֵין אָדָם רְשָׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, וכך שנה במשנתנו, וְאֵיבָא מֵאֵן דְּאֲמַר אָדָם רְשָׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, והוא התנא ששנה את שתי הבריות שהביאה הגמרא.

מבארת הגמרא: מֵאֵן תַּנָּי דְּשִׁמְעַת לִיה, דְּאֲמַר אֵין אָדָם רְשָׁאי לְחַבֵּל בְּעַצְמוֹ, אֵילִימָא הֲאִי תַנָּא הוּא, דְּתַנֵּינָא בברייתא, כתוב בפסוק אצל מצוות בני נח (בראשית ט ה), 'וְאֵדָה אֶת דְּמָם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֲדַרְשׁ', שבו נצטוו שלא לרצוח. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר, כך נדרש הפסוק, מִיד נַפְשֹׁתֵיכֶם – היינו מאתכם, אֲדַרְשׁ אֶת דְּמָם אִם תהרגו את עצמכם, ויש לומר שאף חבלת האדם בעצמו בכלל איסור זה. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא קָטְלָא שְׂאֵנִי – רק לגבי מיתה החמירה התורה שאסור לאדם להרוג את עצמו.

אֵלָּא הסובר שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, הֲאִי תַנָּא הוּא, דְּתַנֵּינָא, מצוה על קרובי המת שיהיו מְקַרְעִין בגדיהם עַל חַמַּת מתוך צער ואבלות. וְאֵין בכך משום דְּרַבִּי תַאֲמוּרִי שאף הם נהגו כן. ועל אף היתר זה אֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שְׁמַעְתִּי שֶׁהַמְּקַרֵּעַ עַל חַמַּת יוֹתֵר מֵדַאי, לִזְקָה מכת מרדות מדרבנן, מִשּׁוּם אִיסוּר 'כָּל תִּשְׁחִית' (דברים כ טו). וְאִם אֵין אדם רשאי להשחית את בגדיו, כָּל שֶׁכֵּן שאסור להשחית ולחבל את גּוּפוֹ. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא בְּגָדִים שְׂאֵנִי, דְּפִסְקִינָא לֹא הָרָה הוּא – שהשחתתם היא הפסד שאין להשיבו, אבל חבלת אדם יכולה היא להתרפא. בִּי הָא – כפי שמצינו דְּרַבִּי יוֹהָנָן קָרִי לְמֵאֵנִי מְכַבְּדִיתָא – היה קורא לבגדיו 'מכבדות', שמכבדים את בעליהם. וכיון שכבוד האדם תלוי בבגדיו, נמצא שהבגדים חשובים ויש לשמור עליהם יותר מגופו. וְכֵּה חֲסִידָא, כִּד הָוָה מְכַיֵּי בִּינֵי הַיָּיִמי וְהָנֵא – כשהיה עובר בין הקוצים והברקנים, מְדִילָה לְהוֹ לְמֵאֵנִיהּ – היה מרים את בגדיו, כדי שלא יקרעו, ולא חשש שיפצעו את גופו, אֲמַר, זֶה הַגּוֹף מְעַלָּה אֲרֻכָּה – רפואה, וְזֶה – הַבְּגָדִים, אֵינִי מְעַלָּה